

УДК 342.9

DOI [https://doi.org/10.32782/galician\\_studies/law-2025-11-17](https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2025-11-17)**Кошинець Маріанна Ігорівна**

кандидат економічних наук,  
професор кафедри оперативного-розшукової діяльності  
та національної безпеки  
Національної академії внутрішніх справ  
ORCID ID: 0000-0001-9301-0432

## ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Актуальність статті полягає в тому, що об'єктивна необхідність здійснення фінансового контролю за діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони зумовлена широким спектром фінансово-правових відносин, учасниками яких вони виступають як у взаємодії між собою, так і з іншими органами публічної влади, підприємствами, установами та організаціями. У межах таких правовідносин здійснюються формування, розподіл, перерозподіл і використання фінансових ресурсів, спрямованих на належне функціонування сектору безпеки і оборони та виконання покладених на його суб'єктів завдань щодо забезпечення національної безпеки, захисту державного суверенітету, незалежності й територіальної цілісності України. Фінансово-правові відносини виникають фактично на всіх етапах фінансового забезпечення діяльності зазначених суб'єктів – від планування та виділення бюджетних коштів до їх безпосереднього використання й оцінювання результативності такого використання. Мета статті полягає в необхідності визначити поняття фінансово-правових відносин за участю суб'єктів сектору безпеки і оборони. У статті, на основі аналізу норм чинного законодавства, акцентовано увагу на тому, що особливе місце серед учасників фінансово-правових відносин посідають суб'єкти сектору безпеки і оборони, діяльність яких об'єктивно потребує належного фінансового та матеріального забезпечення. Зауважено, що виконання покладених на них завдань передбачає систематичну участь у процесах планування, отримання, розподілу, використання та контролю публічних фінансових ресурсів. Зроблено висновок, що фінансово-правові відносини за участю суб'єктів сектору безпеки і оборони – це врегульовані нормами фінансового права суспільні відносини публічно-правового характеру, що виникають, змінюються та припиняються у процесі формування, розподілу, перерозподілу, використання та контролю за використанням публічних фінансових ресурсів, у яких суб'єкти сектору безпеки і оборони реалізують визначені законодавством права та обов'язки, пов'язані з їх фінансовим і матеріальним забезпеченням та виконанням покладених на них завдань у сфері національної безпеки і оборони.

**Ключові слова:** правовідносини, фінансово-правові відносини, суб'єкти, сектор безпеки і оборони.

### Koshchynets M. I. The Concept of Financial-Legal Relations Involving Entities of the Security and Defense Sector

The relevance of the article lies in the fact that the objective need for financial control over the activities of security and defense sector entities is due to a wide range of financial and legal relations, participants of which they act both in interaction with each other and with other public authorities, enterprises, institutions and organizations. Within the framework of such legal relations, the formation, distribution, redistribution and use of financial resources aimed at the proper functioning of the security and defense sector and the fulfillment of the tasks assigned to its entities in ensuring national security, protecting state sovereignty, independence and territorial integrity of Ukraine are carried out. Financial and legal relations arise in fact at all stages of financial support for the activities of the specified entities – from planning and allocation of budget funds to their direct use and assessment of the effectiveness of such use. The purpose of the article is the need to define the concept of financial and legal relations with the participation of security and defense sector entities. Based on an analysis of current legislation, the article highlights the special role played by entities within the security and defense sector among the participants in financial-legal relations, noting that their activities objectively require adequate financial and material support. It is observed that the fulfillment of their assigned tasks entails systematic involvement in the processes of planning, acquiring, allocating, utilizing, and monitoring public financial resources. It is concluded that financial and legal relations involving security and defense sector entities are public relations of a public law nature regulated by financial law norms that arise, change and terminate in the process of formation, distribution, redistribution, use and control over the use of public financial resources, in which security and defense sector entities exercise the rights and obligations defined by law related to their financial and material support and the performance of the tasks assigned to them in the field of national security and defense.

**Key words:** legal relations, financial-legal relations, entities, security and defense sector.

**Актуальність теми.** Об'єктивна необхідність здійснення фінансового контролю за діяльністю суб'єктів сектору безпеки і оборони зумовлена широким спектром фінансово-правових відносин, учасниками яких вони виступають як у взаємодії між собою, так і з іншими органами публічної влади, підприємствами, установами та організаціями. У межах таких правовідносин здійснюються формування, розподіл, перерозподіл і використання фінансових ресурсів, спрямованих на належне функціонування сектору безпеки і оборони та виконання покладених на його суб'єктів завдань щодо забезпечення національної безпеки, захисту державного суверенітету, незалежності й територіальної цілісності України. Фінансово-правові відносини виникають фактично на всіх етапах фінансового забезпечення діяльності зазначених суб'єктів – від планування та виділення бюджетних коштів до їх безпосереднього використання й оцінювання результативності такого використання. Це обумовлює багатогранний характер фінансового контролю у секторі безпеки і оборони, різноманітність форм його реалізації та специфіку його змісту, що визначається особливим функціональним призначенням відповідних суб'єктів і характером фінансових ресурсів, якими вони розпоряджаються.

**Стан дослідження проблеми.** Окремі проблемні питання, присвячені фінансовій діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони досліджувались у працях: М.Г. Белова, Д.С. Бірюкова, О.Д. Васи́лика, О.М. Герасименко, Н.М. Коломийчука, С.І. Кондратова, О.М. Суходолі, С.С. Теленика. Втім, незважаючи на значний масив досліджень в роботах, як представлених, так і інших вчених, в науковій літературі досить поверхнево проаналізовано поняття фінансово-правових відносин за участю суб'єктів сектору безпеки і оборони.

**Саме тому метою статті є:** визначити поняття фінансово-правових відносин за участю суб'єктів сектору безпеки і оборони.

**Виклад основного матеріалу.** Відповідно до Словника української мови за загальною редакцією І.К. Білодіда слово «відносини» означає: а) стосунки, зв'язки, взаємини між ким-небудь; б) ставлення, прояв почуттів [1, с.612]. Схоже значення має поняття «відношення»: 1) стосунок, причетність до кого-, чого-небудь, зв'язок з кимсь, чимсь; 2) певна сторона явища, предмета тощо і таке інше [2, с.314]. Тож, в узагальненому значенні, відносини – це взаємозв'язок між двома та більше сторонами, а саме людьми, предметами, явищами тощо. Відносини, що виникають у процесі взаємодії між людьми та їх об'єднаннями, характеризуються значною різноманітністю та можуть бути диференційовані залежно від підстав їх виникнення, суб'єктного складу, сфери реалізації, характеру взаємодії та інших спільних ознак. За цими критеріями виокремлюють, зокрема, сімейні, професійні, особисті, економічні, політичні та інші різновиди відносин. Водночас, незважаючи на відмінності у їх змісті, суб'єктах і передумовах виникнення, усі вони формуються та реалізуються у соціальному середовищі, а тому в узагальненому значенні охоплюються категорією «суспільні відносини». Серед науковців існують різні підходи до їх тлумачення. Наприклад, С.О. Погрібний вважає, що суспільні відносини – це деперсоніфіковані, узагальнені, типізовані фактичні відносини (соціальні взаємозв'язки) між певними суб'єктами [3, с.31].

Інший підхід представлено у праці В.Ю. Швачки, який розглядає суспільні відносини не як суто абстрактну систему зв'язків між людьми, а як безперервний процес міжособистісної комунікації та взаємного впливу. У межах такого процесу відбуваються зіставлення потреб та інтересів учасників, обмін поглядами, переконаннями й набутих досвідом, а також результатами діяльності, що знаходять своє матеріальне або духовне втілення. Водночас така взаємодія передбачає взаємне стимулювання поведінки, її контроль та коригування. Науковець підкреслює, що саме у процесі спілкування реалізується раціональний, емоційний та вольовий взаємовплив людей, формуються спільні настрої та уявлення, передаються і засвоюються певні моделі поведінки, звички й спосіб життя. Наслідком такої взаємодії є виникнення згуртованості та солідарності, які виступають характерними рисами групової і колективної діяльності [4, с.30–31].

На думку Г.В. Кикоть суспільні відносини є фактичним відношенням, але з більш суворою формою та колом обов'язкових характеристик: а) наявність двох конкретних сторін, на кожній з них може бути кілька суб'єктів; б) суб'єктний склад таких відносин не настільки широкий, як у суспільних зв'язках чи у фактичних відносинах, нерідко стороною суспільних відносин може стати тільки особа, що володіє визначеними ознаками, у тому числі займає визначену соціальну позицію, що виконує соціально значимі функції тощо; наприклад, щоб стати суб'єктом юридичного відношення, тобто мати можливість установити таке відношення, людина, як мінімум, повинна мати право і дієздатність; в) суспільні відносини являють собою стійкий, «затверділий», типовий зразок взаємодії [5, с.23–24].

Таким чином, суспільні відносини – це зв'язок між двома та більше фізичними особами або соціальними групами у рамках якого вони взаємодіють задля досягнення певної спільної мети, обмінюються інформацією, реалізують власні інтереси. Їх характерна риса полягає в наявності не простого формального, але й, часто, емоційного зв'язку та можливості взаємної кореляції поведінки однією стороною з боку іншої. Водночас зміст цієї категорії істотно трансформується у випадку її нормативного врегулювання. Внаслідок цього суспільні відносини набувають юридичного характеру та постають як правовідносини.

Наприклад, суспільно-правові або ж правовідносини описує в своїй дисертаційній роботі С.М. Прилипко, як врегульовані правом суспільні відносини, що виникають на підставі певних юридичних фактів і характеризуються зв'язком між безпосередніми їх учасниками і державою, яка через правові норми встановлює (санкціонує), охороняє й забезпечує реалізацію їх взаємно кореспондуючих прав та обов'язків [6, с.17]. Схоже визначення запропоновано В.Ю. Нікіфоровим, за поглядом якого правовідносини – це врегульовані нормами права та охоронювані державою суспільні відносини, які виникають на підставі юридичних фактів і характеризують взаємну поведінку суб'єктів права за змістом наданих їм нормою права кореспондуючих прав та обов'язків [7, с.14]. У розумінні В.М. Бевзенко правовідносини є результатом регулятивного впливу норм права на суспільні відносини та поведінку їх учасників, унаслідок чого між відповідними суб'єктами виникають юридично визначені зв'язки, а самі суспільні відносини набувають правової форми [8, с.23].

Широку та глибоку характеристику аналізованому поняттю надають у своєму дослідженні М.В. Цвік, О.В. Петришин та Л.В. Авраменко. Позиція науковців потребує позитивної оцінки, адже в ній наводиться не тільки тлумачення правовідносин, але й характерні риси цієї категорії. Вчені пишуть, що це суспільні відносини, які є юридичним виразом фактичних суспільних відносин, де одна сторона на основі правових норм вимагає від іншої сторони виконання певних дій або утримання від них, а інша сторона повинна виконати ці вимоги, що охороняються державою [9, с.334-336]. Найхарактернішими ознаками правовідносин як особливого виду суспільних відносин є те, що: 1) це суспільні відносини, які виникають тільки між людьми та їх об'єднаннями і безпосередньо пов'язані з їх діяльністю та поведінкою. Наприклад, власник майна може реалізувати свою правомочність тільки у відносинах з іншими людьми. Він може продати, подарувати, віддати майно у володіння іншої особи, а також вимагати додержання свого права власності від людей і організацій; 2) це ідеологічні відносини, оскільки до свого виникнення вони проходять крізь свідомість людей, в якій складається модель майбутніх стосунків з огляду на існуючі загальнолюдські цінності і суспільні пріоритети; 3) вони виступають юридичним виразом економічних, політичних, сімейних та інших відносин, впливають на суспільні відносини, що склалися на їх ґрунті; 4) вони виникають, припиняються або змінюються на основі правових норм, які впливають на поведінку людей і через неї реалізуються; 5) суб'єкти правовідносин пов'язані між собою суб'єктивними правами і юридичними обов'язками; 6) взаємна поведінка учасників правовідносин індивідуалізована і чітко визначена; 7) вольовий характер правовідносин обумовлений тим, що вони виникають і реалізуються на основі волевиявлення хоча б одного з їх учасників, обов'язково проходячи крізь їх свідомість і виражаючи їх волю; 8) охороняються державою, як і право в цілому, інші суспільні відносини такого забезпечення не мають. Гарантування умов законності і правопорядку означає, що держава охороняє усі правовідносини, які є у суспільстві [9, с.334-336].

В залежності від сторін, предмету виникнення відповідних суспільно-правових відносин та галузевої належності правових норм, якими останні регламентовано, виділяють їх різновиди, наприклад, фінансові. У науковому середовищі проблема визначення даної категорії викликає численні дискусії. Наприклад, О.О. Дмитрик вбачає у них врегульовані нормами фінансового права економічні відносини, що виникають, змінюються і припиняються у процесі мобілізації, розподілу (перерозподілу) й використання централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів, і мають державно-владний і майновий характер [10, с.20]. Структуру відповідних відносин, на погляд вченої, складають: суб'єкт, об'єкт, юридичний і фактичний зміст. Саме ці елементи, вказує О.О. Дмитрик, дозволяють найповніше розкрити специфіку досліджуваного явища, зумовлену тими суттєвими ознаками, що дають можливість виокремити ці правові зв'язки з усього різноманіття відносин, що складаються у суспільстві [10, с.20].

В бік матеріальної основи зміщено фокус у визначенні фінансово-правових відносин в роботі А.С. Дубоносова та Г.В. Бега. Вчені обстоюють думку про те, що відповідні зв'язки являють собою різновид майнових відносин, які мають публічний характер. Звідси, предметом фінансових правовідносин фактично є грошові (фінансові) ресурси або грошові зобов'язання держави у зв'язку з утворенням, розподілом (перерозподілом) і використанням грошових фондів, тобто з формуванням доходів і витрат держави та органів місцевого самоврядування [11, с.61].

Детальне дослідження наукового підходу Л.К. Воронової показує, що вчена розуміє фінансові правовідносини як юридичну форму, за допомогою якої останні набувають нормативної визначеності та правового закріплення. Їх виникнення, зміна і припинення пов'язуються з регулювальним впливом держави на процеси розподілу та перерозподілу національного доходу, а також формуванням й використанням централізованих і децентралізованих фондів коштів. Унаслідок такого впливу учасники фінансової діяльності набувають статусу конкретних суб'єктів фінансового права – носіїв взаємопов'язаних суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, установлених фінансово-правовими нормами та гарантованих можливістю застосування державного примусу. Позитивним аспектом позиції вченої є поєднання матеріального і юридичного вимірів досліджуваної категорії: фінансові відносини становлять її соціально-економічну основу, тоді як фінансові правовідносини відображають нормативно впорядковану форму їх існування. Такий підхід обґрунтовано розкриває трансформацію фактичних процесів руху публічних фінансових ресурсів у юридично визначені зв'язки між їх учасниками та дає змогу чітко встановити предмет регулювального впливу норм фінансового права [12, с.69–77].

О.А. Музика-Стефанчук та Н.Я. Якимчук наводять консолідоване визначення фінансових правовідносин, описуючи їх, по-перше, як предмет фінансового права та, по-друге – суспільні відносини, що виникають, змінюються, припиняються у сфері публічної фінансової політики, а також фінансової діяльності суб'єктів, на яких державою покладені завдання з реалізації публічних фінансових інтересів [13, с.31-32]. Автори підкреслюють, що відповідні відносини пов'язані із процесом формування, розподілу та використання коштів публічних фондів, які спрямовуються на вирішення різноманітних публічних завдань. Сучасне визначення предмета фінансового права через публічні фінанси та публічну фінансову політику дає змогу повною мірою охопити сучасні фінансові відносини [13, с.31-32]. Крім зазначеного, вчені наводять приклади фінансових правовідносин та акцентують увагу на тому, що вони пов'язані із: акумулюванням, розподілом та використанням коштів публічних грошових фондів; контролем за рухом коштів публічних фондів, виконанням обов'язків та зобов'язань у сфері публічних фінансів; державним контролем за приватними фінансами; притягненням до фінансової відповідальності; обов'язковим аудитом; емісією грошей; здійсненням державних і місцевих запозичень; бюджетуванням в органах публічної влади; бюджетним процесом; фінансуванням публічних видатків; фінансуванням забезпечення публічних, загальносуспільних потреб за рахунок небюджетних коштів; фінансуванням публічних видатків; фінансуванням публічних потреб за рахунок небюджетних коштів; гарантуванням вкладів фізичних осіб; публічними закупівлями; публічно-приватним партнерством; наданням державної допомоги за рахунок публічних коштів; фінансовими інструментами; фінансовими технологіями; міжнародними фінансами; протидією фінансуванню тероризму; боротьбою із фінансовим шахрайством, зловживаннями у фінансовій сфері, відмиванням коштів тощо [13, с.31-32].

Аналіз наукових підходів до визначення змісту та сутності фінансових правовідносин створює підґрунтя для формування власного теоретичного бачення цієї категорії. На наш погляд, це врегульовані правовими нормами суспільні відносини, які виникають, змінюються та припиняються у процесі формування, розподілу, перерозподілу й використання публічних фінансових ресурсів, а також державного регулювання, управління та контролю за відповідними процесами. Учасниками таких правовідносин є держава в особі уповноважених органів, інші суб'єкти публічної влади, а також підприємства, установи, організації та інші особи у випадках, визначених законодавством. Особливе місце серед учасників фінансово-правових відносин посідають суб'єкти сектору безпеки і оборони, діяльність яких об'єктивно потребує належного фінансового та матеріального забезпечення. Виконання покладених на них завдань передбачає систематичну участь у процесах планування, отримання, розподілу, використання та контролю публічних фінансових ресурсів.

**Висновки.** Таким чином, фінансово-правові відносини за участю суб'єктів сектору безпеки і оборони – це врегульовані нормами фінансового права суспільні відносини публічно-правового характеру, що виникають, змінюються та припиняються у процесі формування, розподілу, перерозподілу, використання та контролю за використанням публічних фінансових ресурсів, у яких суб'єкти сектору безпеки і оборони реалізують визначені законодавством права та обов'язки, пов'язані з їх фінансовим і матеріальним забезпеченням та виконанням покладених на них завдань у сфері національної безпеки і оборони.

#### Література:

1. Білодід І.К. Словник української мови в 11 томах: Том 1. Київ: Вид-во.: «Наукова думка». 1970. 827 с.
2. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах. Том 2. Укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко. Київ. Видавництво “АКОНІТ” 2006. 928 с.

3. Погрібний С.О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: автореф... д.ю.н. : 12.00.03. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2009. 52 с.
4. Швачка В.Ю. Правова соціалізація особи в сучасних умовах: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01. Київ: Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2008. 198 с.
5. Кикоть Г.В. Юридичні факти в системі правовідносин: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01. Київ: Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2006. 198 с.
6. Прилипко С.М. Предмет права соціального забезпечення: автореф... д.ю.н. : 12.00.05. Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2007. 43 с.
7. Нікіфоров В.Ю. Захист профспілками соціально-трудових прав працівників в умовах ринкової економіки (теоретично-правовий аспект): автореф... канд. юрид. наук. : 12.00.05. Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2005. 17 с.
8. Бевзенко В.М. Суб'єкти владних повноважень в адміністративному судочинстві України: дис... д.ю.н. : 12.00.07. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2010. 463 с.
9. Цвік М.В., Петришин О.В., Авраменко Л.В. та ін. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Харків: Право, 2009. 584 с.
10. Дмитрик О.О. Зміст та класифікація фінансових правовідносин: автореф... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Харків: національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2003. 26 с.
11. Дубоносова А.С. Правове регулювання об'єкта оподаткування: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2009. 217 с.
12. Фінансове право: підручник. Відп. ред. Л.К. Воронова. Харків : Консум, 1999. 496 с.
13. Музика-Стефанчук О.А., Якимчук Н.Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. Київ: АртЕк, 2024. 656 с.

### References:

1. Bilodid, I.K. (1970). Slovník ukraïnskoi movy v 11 tomakh [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes]: Tom 1. Kyiv: Vyd-vo.: «Naukova dumka». 827 p. [in Ukrainian].
2. Yaremenko, V., Slipushko, O. (2006). Novyi tлумachnyi slovník ukraïnskoi movy u trokh tomakh [New explanatory dictionary of the Ukrainian language in three volumes]. Tom 2. Kyiv. Vydavnytstvo “AKONIT”. 928 p. [in Ukrainian].
3. Pohribnyi, S.O. (2009). Mekhanizm ta pryntsyipy rehuliuivannia dohovirnykh vidnosyn u tsyvilnomu pravi Ukrainy [Mechanism and principles of regulation of contractual relations in the civil law of Ukraine]: avtoref... d.iu.n. : 12.00.03. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. 52 p. [in Ukrainian].
4. Shvachka, V.Iu. (2008). Pravova sotsializatsiia osoby v suchasnykh umovakh [Legal socialization of the individual in modern conditions]: dys... kand. yuryd. nauk. : 12.00.01. Kyiv: Natsionalna akademiia nauk Ukrainy Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho. 198 p. [in Ukrainian].
5. Kykot H.V. (2006). Yurydychni fakty v systemi pravovidnosyn [Legal facts in the system of legal relations]: dys... kand. yuryd. nauk. : 12.00.01. Kyiv: Natsionalna akademiia nauk Ukrainy Instytut derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho. 198 p. [in Ukrainian].
6. Prylypko, S.M. (2007). Predmet prava sotsialnoho zabezpechennia [Subject of social security law]: avtoref... d.iu.n. : 12.00.05. Kharkiv: Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. 43 p. [in Ukrainian].
7. Nikiforov, V.Iu. (2005). Zakhyst profspilkamy sotsialno-trudovykh prav pratsivnykiv v umovakh rynkovoi ekonomiky (teoretychno-pravovy aspekt) [Protection of social and labor rights of employees by trade unions in a market economy (theoretical and legal aspect)]: avtoref... kand. yuryd. nauk. : 12.00.05. Kharkiv: Natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. 17 p. [in Ukrainian].
8. Bevzenko, V.M. (2010). Subiekty vladnykh povnovazhen v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy [Subjects of power in administrative proceedings of Ukraine]: dys... d.iu.n. : 12.00.07. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. 463 p. [in Ukrainian].
9. Tsvik, M.V., Petryshyn, O.V., Avramenko, L.V. ta in. (2009). Zahalna teoriia derzhavy i prava: Pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv [General theory of state and law: Textbook for students of higher legal educational institutions]. Kharkiv: Pravo, 584 p. [in Ukrainian].
10. Dmytryk, O.O. (2003). Zmist ta klasyfikatsiia finansovykh pravovidnosyn [Dmytryk O.O. Content and classification of financial legal relations]: avtoref... kand. yuryd. nauk. : 12.00.07. Kharkiv: natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. 26 p. [in Ukrainian].
11. Dubonosova, A.S. (2009). Pravove rehuliuivannia obiekta opodatkuivannia [Legal regulation of the object of taxation]: dys... kand. yuryd. nauk. : 12.00.07. Kharkiv: Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. 217 p. [in Ukrainian].
12. Voronova L.K. (red.). (1999). Finansove pravo: pidruchnyk [Financial law: textbook]. Kharkiv : Konsum, 496 p. [in Ukrainian].
13. Muzyka-Stefanchuk, O.A., Yakymchuk, N.Ia. (2024). Suchasne finansove pravo. Pravo publicznykh finansiv: pidruchnyk [Modern financial law. Public finance law: textbook]. Kyiv: ArtEk, 656 p. [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 27.10.2025

Дата прийняття статті: 19.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025